

The Czech Republic and also the town of Brno come through a serious economic recession in the last 18 month. There are no more jobs in the service for the people fired out of industrial branches. The number of long-term unemployed is increasing. The graduates from all levels and types of education have a great problem of finding an appropriate job. The development of the Brno's labour market mainly depends on the numbers of unemployed graduates and on the situation in industry.

Till the end of 1998 the Brno's Labour Office expect 13,000 unemployed, unemployment rate 6.4 percent and increase of both followed parametres. If, according to the present state, the supply of vacancies would be static or decreasing, the situation on the Brno labour market, with regards to the importance of Brno in the country, will become quite serious.

Recenzent: RNDr. Peter Mariot, CSc.

BRATISLAVA AKO CENTRUM CESTOVNÉHO RUCHU – HODNOTENIE NÁVŠTEVNOSTI

Ingrid KRÁLOVICOVÁ

Abstract

Bratislava belongs to the most visited tourist centre and regions of Slovakia. Its position was strengthened after 1989 and the role is even more important since establishment of Slovak Republic. More than one quarter of all foreign visitors of Slovakia was accommodated here during last years. Foreign tourism is prevailing over domestic in the city since 1990. Business travellers, congress participants, visitors of commercial fairs predominate among the Bratislava visitors. They are coming for a short term business trips, especially during summer season (since May to October).

Key words: urban tourism, domestic and foreign visitors, seasonal trends.

Úvod

Cestovný ruch je v súčasnosti dôležitým odvetvím hospodárstva. V mestách sa predovšetkým podieľa na nahrádzaní predtým prevládajúcich výrobných odvetví – poskytuje pracovné miesta (ide o odvetvie náročné na počet pracovných síl) a stáva sa dôležitým a efektívnym zdrojom príjmov miestnej ekonomiky (Beauregard, 1998). Vyčíslenie príjmov z turizmu je problematické, preto intenzita využívania stredísk a regiónov pre účely cestovného ruchu sa hodnotí najčastejšie počtom osôb, ktoré daný región navštívia. Cieľom predkladaného príspevku je poukázať na špecifiká a rastúci význam Bratislavy ako centra cestovného ruchu na Slovensku od r. 1967 (v r. 1968 sa Bratislava opäť stala hlavným mestom Slovenska) a podať podrobnejší pohľad na návštevnosť hlavného mesta samostatnej Slovenskej republiky – Bratislavy v r. 1993 – 1996.

Mgr. Ingrid KRÁLOVICOVÁ

Katedra humánnej geografie a demogeografie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského,
Mlynská dolina 1, 842 15 Bratislava

O cestovnom ruchu na príklade individuálneho mesta nenachádzame veľa aktuálnej odbornej literatúry, aj Pierce (1995) konštatuje absenciu prác venovanú mestskému turizmu. V slovenskej literatúre je väčší priestor venovaný rekreačnému zázemiu miest, ako mestskému turizmu. Výnimkou je práca Mišúnovej (1996), ktorá sa zaoberá návštevnosťou kultúrnych pamiatok Bratislavy.

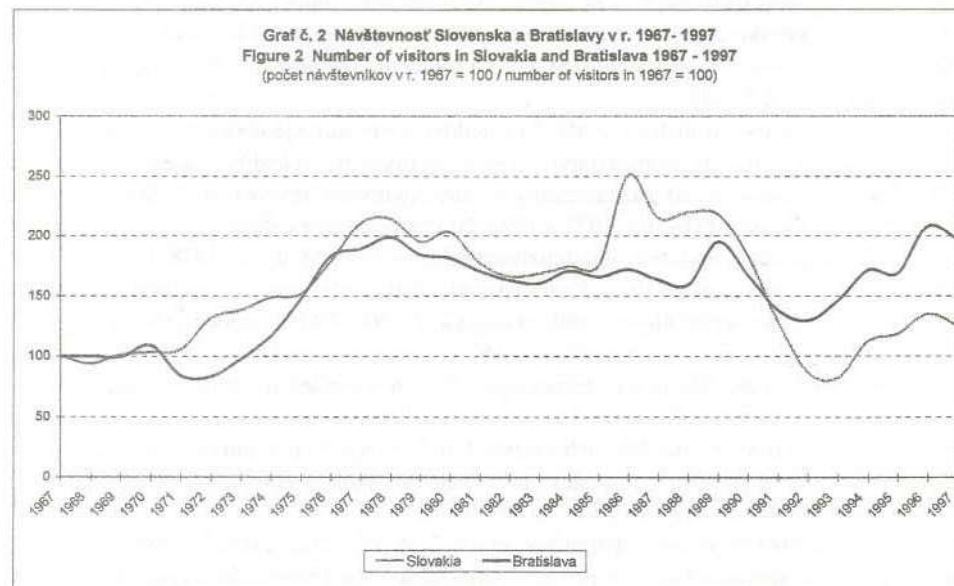
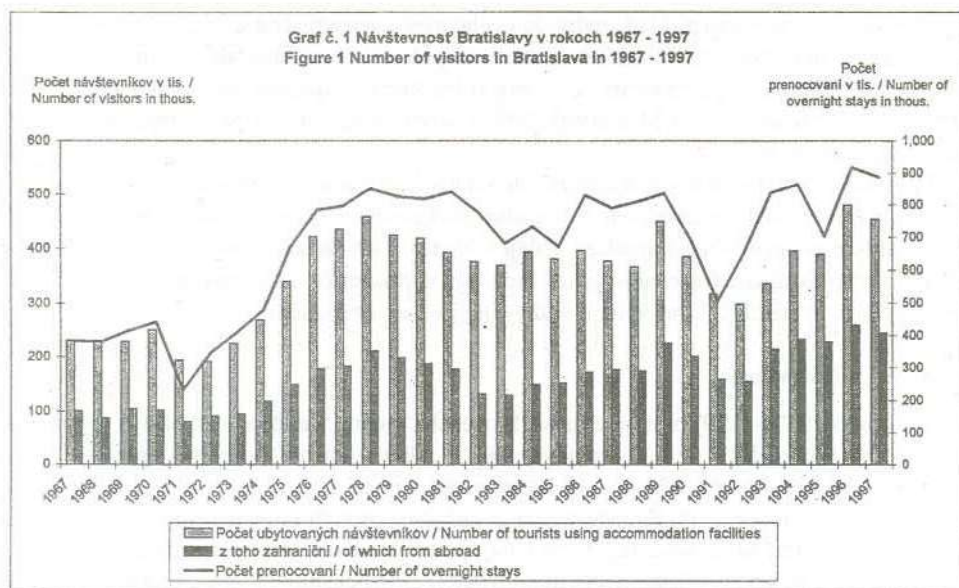
O návštevnosti Bratislavy sú k dispozícii len štatistické údaje o počte ubytovaných návštevníkov v ubytovacích zariadeniach a o počte návštevníkov, ktorí navštívili hlavné mesto prostredníctvom cestovných kancelárií. Údaje z ubytovacích zariadení považujem za vhodnejšie, sú komplexnejšie a spoľahlivejšie. Preto sa v príspevku zameriavam na hodnotenie návštevníkov Bratislavy, ktorí využili služby ubytovacích zariadení.

Vývoj návštevnosti

V rokoch 1967 – 1997 v návštevnosti Slovenska možno sledovať niekoľko vývojových etáp. Po prvom období, keď počet návštevníkov Slovenska bol pomerne stabilný (1,7 – 1,8 mil.), nasleduje od r. 1972 obdobie najprudšieho rastu, počet návštevníkov vzrástol do r. 1978 na 3,8 milióna. Prelom desaťročí a začiatok osemdesiatych rokov sa vyznačuje miernym poklesom návštevnosti (na 3 mil.), na čo nadväzuje obdobie stagnácie až do r. 1985. Maximálna návštevnosť v sledovanom období bola zaznamenaná v r. 1986, keď z roka na rok vzrástol počet návštevníkov Slovenska z 3 miliónov na necelých 4,5 milióna. Po tomto roku sa ich počet ustálil okolo 3,9 milióna až do r. 1989. Obdobie rokov 1989 – 1993 je v sledovanom období najnepriaznivejším, vyznačuje sa prudkým poklesom návštevnosti. V roku vzniku samostatnej Slovenskej republiky počet ubytovaných návštevníkov nedosiahol ani 1,5 milióna (minimum celého sledovaného obdobia). Potom nasleduje obdobie mierneho rastu (v r. 1996 2,4 mil., v r. 1997 2,2 mil.).

Vývoj návštevnosti Bratislavy (graf č. 1) v sledovanom období je stabilnejší, aj keď celkový trend, najmä do polovice osemdesiatych rokov, je podobný celoslovenskému. Začiatkom sedemdesiatych rokov je však zaznamenaný mierny pokles návštevnosti Bratislavy (zo stabilných 230 – 250 tis. na 190 tis. v r. 1971 a 1972, čo je minimum v celom sledovanom období). Od r. 1972 nasleduje obdobie najintenzívnejšieho rastu, keď do r. 1978 vzrástol počet návštevníkov Bratislavy na 460 tisíc. Prelom desaťročí sprevádzal mierny pokles a osemdesiate roky sa vyznačujú pomerne dlhým obdobím stagnácie (360 – 390 tis. návštevníkov). V r. 1989 vzrástol počet ubytovaných návštevníkov na 450 tisíc a po ňom nasleduje obdobie najprudšieho poklesu. Do r. 1992 klesla návštevnosť pod úroveň osemdesiatych rokov, nie však pod úroveň šesťdesiatych rokov (na rozdiel od celoslovenského vývojového trendu). Od r. 1993 je zaznamenaný rast návštevnosti hlavného mesta, ktorý vyvrcholil maximom celého sledovaného obdobia v r. 1996, keď sa v Bratislave ubytovalo 480 tisíc návštevníkov na 918 tisíc nocí (v r. 1997 to bolo 450 tis. návštevníkov na 887 tis. nocí).

Porovnaním oboch vývojových trendov (graf č. 2) sa potvrdzuje rastúci význam Bratislavy na slovenskom cestovnom ruchu, najmä po vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Kým od začiatku sledovaného obdobia do r. 1991 sa podiel Bratislavy na počte ubytovaných návštevníkov Slovenska pohyboval od 10 do 14%, od r. 1992 Bratislavu navštíví pätina návštevníkov Slovenska, dokonca v prvom roku samostatnej republiky to bolo až 24%. Dĺžka pobytu

návštevníkov Bratislavy sa v sledovanom období výrazne nemení (návštevník sa v priemere ubytuje na 1,7 – 2,2 noci). V poslednom období sa síce mierne predlžuje pobyt návštevníkov v hlavnom meste, ale stále nedosahuje hodnoty slovenského priemeru, dokonca sa rozdiely medzi nimi stále zvyšujú (do r. 1979 sa na Slovensku návštevník ubytoval v priemere na 2,2 – 2,9 noci, od r. 1980 na 2,8 – 3,8 noci.).

V rebríčku najnavštevovanejších stredísk a regiónov Slovenska patrí Bratislave prvenstvo. Až za hlavným mestom je turisticky atraktívny región Vysokých Tatier, ktorý však má priemernú dĺžku pobytu návštevníkov vyššiu ako je celoslovenský priemer. Návštevnosť ostatných slovenských miest je s Bratislavou neporovnateľná, napr. v druhom najnavštevovanejšom meste, v Košiciach, sa ubytuje len 5 – 7% všetkých návštevníkov Slovenska.

Štruktúra návštevnosti

Od začiatku sledovaného obdobia do polovice osemdesiatych rokov na Slovensku výrazne prevládal domáci cestovný ruch. Zahraniční návštevníci tvorili len necelú pätinu všetkých ubytovaných návštevníkov Slovenska. Do r. 1990 sa ich podiel zvýšil na štvrtinu a od vzniku samostatného Slovenska vyše 40% všetkých návštevníkov tvoria cudzinci. Vývoj počtu zahraničných návštevníkov Slovenska po r. 1989 nie je taký nepriaznivý ako vývoj celkovej návštevnosti. Došlo síce k prudkému poklesu (z takmer 1 mil. v r. 1989 pod pol milióna v r. 1992), ale po r. 1993 už ročne navštívi Slovensko vyše 900 tisíc zahraničných návštevníkov, vrátane 200 tisíc Čechov, ktorí pred r. 1993 patrili k domácim návštevníkom (výnimkou je r. 1997 – 814 tis. cudzincov, čo bolo ovplyvnené aj júlovými záplavami v strednej Európe).

V celom sledovanom období štvrtina zahraničných návštevníkov Slovenska navštívila hlavné mesto – Bratislavu. Výnimkou bola len druhá polovica osemdesiatych rokov, keď podiel Bratislavy mierne poklesol (ale nie pod 20%).

Zo všetkých návštevníkov Bratislavy, ktorí využili služby ubytovacích zariadení, sa v rokoch 1967 – 1989 podiel cudzincov pohyboval v rozpätí 40 až 47%. V r. 1989 už polovicu všetkých návštevníkov tvorili cudzinci a od r. 1993 sa ich podiel pohybuje od 54 do 64%. Z uvedeného vyplýva, že vývoj počtu zahraničných návštevníkov Bratislavy je priaznivejší (graf č. 1), ako vývoj celkovej návštevnosti, hlavne od r. 1989. Po tomto roku klesol počet zahraničných návštevníkov Bratislavy pod 200 tisíc len v r. 1991 a 1992 a v súčasnosti sa pohybuje okolo 250 tisíc. Rast významu zahraničného cestovného ruchu je pre hlavné mesto ekonomicky výhodný, veď v r. 1996 až 80% celkovej tržby za ubytovanie vytvorili cudzinci (Kráľovicsová, Otrubová 1998). Títo väčšinou uprednostňujú ubytovanie v komfortnejších a drahších hoteloch (ktoré sú pre Slovákov často cenovo nedostupné), pričom ceny za ubytovanie sú pre cudzincov vyššie ako pre domácich.

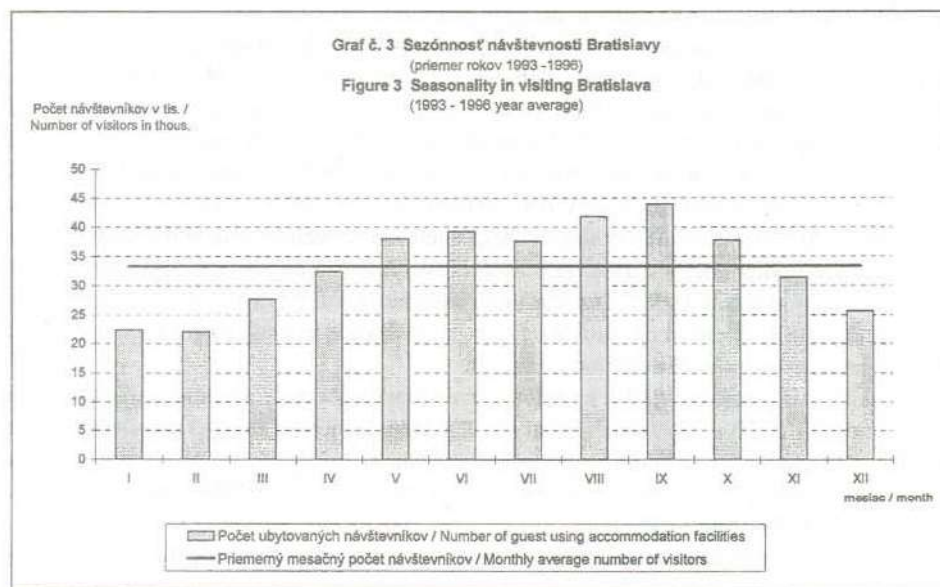
V období socializmu prevládali na celom Slovensku návštevníci zo socialistických štátov, hlavne európskych. Po r. 1989 sa očakával príval solventnejších turistov zo západných štátov, avšak aj v súčasnosti (r. 1993-96) vyše polovica zahraničných návštevníkov prichádza na Slovensko z bývalých európskych socialistických štátov (bez býv. NDR), dokonca viac ako tretina zo susedného Česka a Poľska.

V Bratislave je v súčasnosti (r. 1993-96) štruktúra zahraničných návštevníkov priaznivejšia, len 41% všetkých zahraničných návštevníkov hlavného mesta Slovenskej republiky

prichádza z bývalého socialistického bloku Európy, medzi ktorými prevládajú návštevníci z Poľska a Česka (spolu tvoria 30% zo všetkých zahraničných). Okrem toho do prvej desiatky štátov, z ktorých prichádza do Bratislavy najviac návštevníkov, z bývalých socialistických štátov sa dostalo len Rusko, z ktorého počet návštevníkov z roka na rok narastá. Až na dvanástom mieste je Chorvátsko, tesne za ním je Ukrajina a Maďarsko. Zo všetkých cudzincov využívajú najviac ubytovaciu kapacitu Bratislavy Nemci. Prišlo ich síce do Bratislavy menej ako Poliakov, ročne v priemere 33 tisíc (Poliakov až 36 tisíc), ale ubytovali sa až na 64,5 tisíc nocí, čo je najviac zo všetkých cudzincov ubytovaných v Bratislave. Z európskych návštevníkov je treba spomenúť pomerne vysoké počty Talianov (ich počet z roka na rok klesá), Rakúšanov, Francúzov, Britov a Holanďanov. Z mimoeurópskych štátov sa v prvej desiatke umiestnili len USA, z ktorých ročne 10,6 tisíc návštevníkov strávilo v Bratislave 32 tisíc nocí. Od r. 1993 z roka na rok narastá počet návštevníkov z Japonska, v priemere 4,8 tisíc Japoncov sa tu ročne ubytuje na 6,8 tisíc nocí. Z ostatných štátov sveta do Bratislavy ročne prichádza menej ako 3,5 tisíc návštevníkov.

Sezónnosť návštevnosti

V období rokov 1993 – 1996 Bratislavu mesačne v priemere navštívilo 33 tisíc návštevníkov na 68,5 tisíc nocí. Počet návštevníkov v jednotlivých mesiacoch roka však nebol rovnaký. Vychádzajúc z mesačných počtov návštevníkov (graf č. 3) sú rozlíšiteľné dve sezóny návštevnosti Bratislavy – letná a zimná. V letnej sezóne od mája do októbra je mesačný počet návštevníkov a prenocovaní nadpriemerný. V zimných sezónach od januára do apríla a od novembra do decembra je návštevnosť podpriemerná.

Veľké rozdiely sú v sezónnosti návštevnosti domácich a zahraničných hostí. Priemerný počet Slovákov v mesiacoch je pomerne rovnomerný (mesačne sa ich v priemere ubytuje 13 870 s priemernou odchýlkou 1 482). Rozdiely medzi letnou a zimnou sezónou zahraničnej návštevnosti Bratislavy sú veľké (priemerný mesačný počet cudzincov je 19 430 s priemernou odchýlkou 5 895). Kým v letnej sezóne v priemere mesačne prišlo do Bratislavy 25 tis. cudzincov na 49 tis. nocí, v zimnej sezóne to bolo len 13,5 tis. hostí na 27,5 tis. nocí. Z toho vyplýva, že celkovú sezónnosť návštevnosti Bratislavy vytvárajú cudzinci. Dĺžka letnej sezóny však nie je u všetkých zahraničných návštevníkov vždy rovnaká, napr. v r. 1996 u niektorých návštevníkov sa zúžila len na mesiace júl a august (z Dánska, Španielska, Talianska), alebo bola v mesiacoch júl a august prerušená (z Bulharska, Chorvátska, Slovinska, Maďarska). Rozdiely sú aj v sezónnosti návštevnosti jednotlivých tried ubytovacích zariadení. V zariadeniach vyšších tried nie je letná sezóna súvislá, v mesiacoch júl, august býva návštevnosť podpriemerná, čo sa často odzrkadľuje aj v cenovej politike týchto zariadení. Mnohé poskytujú sezónne zľavy nielen v zime, ale aj v lete (napr. Forum, Holiday Inn, Gracia). V zariadeniach nižších tried je letná sezóna súvislá, dokonca v mesiacoch dovoleniek majú často maximálnu návštevnosť.

Okrem sezónnosti počas roka je zaujímavé sledovať rozdiely v návštevnosti Bratislavy počas týždňa. Oficiálne sa tieto údaje nesledujú, preto vychádzam z informácií o vyťaženosti ubytovacích zariadení, ktoré boli získané terénnym výskumom. Väčšina zariadení sa pokladá za „biznis hotel“, čiže medzi ubytovanými hosťami zariadenia prevládajú obchodní cestujúci. To sa odzrkadľuje aj na vyťaženosti počas týždňa. Väčšina zariadení uvádza priemernú vyťaženosť v pracovných dňoch, najmä od nedele do štvrtka, až na 70 – 100% a cez víkendy 20 – 50%. Na to často reaguje cenová politika zariadení poskytovaním víkendových zliav (napr. Echo do 20%, Holiday Inn, Bratislava, Tatra do 40%).

Záver

Bratislava dlhodobo patrí k významným slovenským strediskám cestovného ruchu a v súčasnosti má hlavné mesto najvýznamnejšie postavenie v cestovnom ruchu Slovenskej republiky. Patrí jej prvenstvo v rebríčku najnavštevovanejších stredísk a regiónov, je hlavným zdrojom príjmov cestovného ruchu na Slovensku. Do Bratislavy prichádza vyše štvrtina zahraničných návštevníkov Slovenska, a už od r. 1989, ale najmä od r. 1993 tu prevláda zahraničný cestovný ruch.

Najvýznamnejšiu skupinu návštevníkov Bratislavy tvoria obchodní cestujúci, návštevníci a účastníci veľtrhov, výstav, kongresov, konferencií a i. Zistiť ich presný podiel z celkovej návštevnosti hlavného mesta je pomerne problematické (hoci napr. v r. 1997 KS ŠÚ v Bratislave vykázal, že 70% návštevníkov bolo v Bratislave služobne). Tento charakter návštevnosti spôsobil, že Bratislava nebola tak citlivá na dôsledky transformačných procesov po r. 1989 ako ostatné strediská cestovného ruchu. Bolo by však vhodné potlačiť sezónnosť cestovného ruchu a lepšie využiť existujúce ubytovacie kapacity mesta. Väčší počet rovnomernejšie rozptýlených podujatí (veľtrhy, kongresy) by posilnil návštevnosť v zimnej sezóne, rovnako ako rozšírenie neslužobného cestovného ruchu by zvýšilo počet návštevníkov v letnej sezóne.

Literatúra:

- BEAUREGARD, R., A. (1998): Tourism and economic development policy in US urban areas. In: Ioannides, D., Debbage, K., G. (eds.). *The Economic Geography of the Tourist Industry*. London and New York (Routledge). pp. 220-234.
- KRÁLOVICOVÁ, I., OTRUBOVÁ, E. (1998): Transformation of accommodation and foodservice facilities in Bratislava after 1989. *Acta Univesitatis Carolinae – Geographica*, Praha, (in print).
- MIŠŮNOVÁ, E. (1996): Transformačný proces v cestovnom ruchu a jeho dopad na kultúrny rozvoj Bratislavy. *Geografia*, 4, pp. 124-128.
- OTRUBOVÁ, E. (1995): Cestovný ruch Slovenska po roku 1989. In: Kowalczyk, A. (ed.): *Zmiany w przestrzeni geograficznej w warunkach transformacji społeczno-ekonomicznej*. Warszawa (Uniwersytet Warszawski), pp. 33 – 39.
- PEARCE, D. (1995): *Tourism today: a geographical analysis*. Burnt Mill, Harlow (Longman Scientific & Technical).
- Mestská (Krajská) správa Štatistického úradu SR v Bratislave (1972, 1976, 1981, 1986, 1990, 1993, 1997): *Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislava*.
- Federální (Státní) statistický úřad (1968 – 1989): *Statistická ročenka ČSSR*. Praha.
- Štatistický úrad SR (1994, 1997): *Štatistická ročenka Slovenskej republiky*. Bratislava.

**BRATISLAVA AS THE CENTRE OF TOURISM – THE EVALUATION
OF VISITORS' ARRIVALS**

Ingrid KRÁLOVICOVÁ

Summary

Bratislava belongs to the important centre of tourism in Slovakia for a long time, but at present the city achieved the most important position within the sector. It is the most visited tourist centre of the country and here is generated the biggest share of Slovak income from tourism. One quarter of all foreign visitors of Slovakia is coming to Bratislava. Since the beginning of nineties, but especially since 1993, foreign tourism prevails over domestic (Fig. 1). The structure of the foreign visitors was also changed. While until 1989 visitors from former socialist countries had prevailed, during 1993 to 1996 only 41% of foreign visitors came from these states (excluding former GDR). The majority of foreign visitors are coming to Bratislava in a summer season (since May to October), creating seasonality in the capital city tourism (Fig. 3).

The most important group of Bratislava's visitors consists of business travellers, fairs' and commercial exhibitions' visitors, congress and conference participants. This fact is documented by the duration of Bratislava visitors' stays, seasonality during a year, the differences in accommodation facilities capacity exploitation during a week. This feature of Bratislava visitors caused that Bratislava was not so sensitive on transformation processes after 1989

comparing to the rest of Slovak tourist centre. For future better exploitation of existed accommodation capacities in Bratislava it would be suitable to suppress seasonality of tourism in the city. Higher number of more dispersed events (like trade fairs, congresses) could improve winter tourist season results. Similar effect could have encouraging of non-business tourism in summer season.

Recenzent: RNDr. Peter Mariot, CSc.

NIEKOĽKO PREDBEŽNÝCH ÚVAH O DOSTUPNOSTI OKRESNÝCH MIEST NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Anton BEZÁK, Daniel MICHNIAK

Abstract

In this paper an attempt is made to examine some spatial aspects of the local government reform implemented in Slovak Republic in 1996. Using six elementary indices, the accessibility of the 20 district centres in East Slovakia is evaluated in some detail. The results obtained indicate that as far as the accessibility is concerned the new districts are characterized by the overall spatial efficiency, with the principle of spatial equity taking the inferior place.

Key words: new administrative division of Slovakia, accessibility of district centres, spatial efficiency, spatial equity

ÚVOD

Nové územno-správne členenie Slovenskej republiky, ktoré vstúpilo do platnosti v roku 1996, evokuje celý rad závažných otázok súvisiacich s jeho priestorovou alebo teritoriálnou dimenziou. Jednou z nich je aj snaha zhodnotiť, v akej miere môže nové členenie plniť svoju základnú funkciu, ktorá spočíva v zabezpečení adekvátnej priestorovej, resp. teritoriálnej formy fungovania verejnej správy na území daného štátu. Cieľom našej štúdie je prispieť do diskusie na túto tému niekoľkými predbežnými poznatkami, ktoré sa týkajú dostupnosti okresných miest na východnom Slovensku.

PRÍSTUPY K HODNOTENIU ÚZEMNO-SPRÁVNEHO ČLENENIA

V literatúre zaoberajúcej sa teritoriálnou organizáciou administratívnych systémov dominujú dva základné prístupy k hodnoteniu existujúcich i proponovaných schém územno-správneho členenia. Prvý z nich zdôrazňuje *mierku*, resp. veľkosť územno-správnych jednotiek, druhý ich priestorovú *formu a usporiadanie* (Honey 1977, Bennett 1989, Bezák 1997). V rámci „veľkostného“ prístupu sa pozornosť bádateľov sústreďuje na rozbor teritoriálnych požiadaviek jednotlivých administratívnych funkcií s cieľom stanoviť optimálnu veľkosť územno-správnej jednotky určitého rádu, vyjadrenú spravidla počtom jej obyvateľov, ktorá umožní efektívne vykonávať tieto funkcie. Podstatou alternatívneho „regionálneho“ prístupu je odpoveď na otázku,

Doc. RNDr. Anton BEZÁK, DrSc., Mgr. Daniel MICHNIAK
Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava